Aanslag op Nordstream was niet de eerste in zijn soort

3 maart 2025

De strijd om wie de macht over de energie van Europa heeft leidde in 2022 tot het opblazen van de Nordstream pijpleiding. Het was echter niet de eerste keer dat de Verenigde Staten de aardgastoevoer van Russisch gas naar Europa saboteerde. Precies 40 jaar ervoor werd de Yamal-leiding opgeblazen. Toen zonder gebruik van explosieven. Wat volgde was de grootste non-nucleaire explosie uit de geschiedenis.

Video-fragement van de vuurzee rond de Yamal-pijpleiding

4.000 km pijpleiding in één klap onbruikbaar

[tekst deels op basis van transcript van onderstaande video]

Op een frisse ochtend in 1982 diep in de meedogenloze Siberische wildernis lag de langste aardgaspijpleiding ooit gebouwd klaar om het gas van een van de grootste gasvelden van de wereld naar Europa te pompen.
De Sovjet-Unie zag de levering van aardgas aan Europa als een mogelijkheid om Westerse deviezen te verkrijgen. Europa zat toen midden in de Koude Oorlog. De Berlijnse Muur stond nog fier overeind, beelden van achter de Muur liggende landen zoals de Sovjet Unie waren op de Westerse televisie zeldzaam.

Tijdens de Koude Oorlog was de wereld verdeeld door verschillende overtuigingen en een harde race om de macht in gebieden als de ruimte, technologie maar vooral energie beheerste de geopolitieke verhoudingen. In deze gespannen sfeer veranderde in 1966 een belangrijke ontdekking in het afgelegen Siberië de energiepolitiek van de Sovjet-Unie. De vondst van een van de grootste aardgasreserves ooit was een belangrijke zegen voor de Sovjet-Unie.

De aanleg van de leiding naar West-Europa was een strategische stap gericht op het versterken van de invloed in West-Europa. De vondst zou de machtsbalans aanzienlijk ten gunste van de Sovjet-Unie kunnen verbeteren. Energie als een nieuwe geopolitieke dimensie van de Koude Oorlog.

De Sovjet-Unie werd geconfronteerd met enorme uitdagingen bij het bouwen van de ruim 4.000 kilometer lange pijpleiding door de hard bevroren bodem van Siberië. Voor dit enorme project had de Sovjet-Unie veel kennis en middelen nodig en de nieuwste technologie.

Op zoek naar Westerse technologie

De bouwers keken naar Westerse landen voor technologische hulp. Veel bedrijven wilden wel leveren mits tegen een hoge vergoeding. Zij zouden daarmee wel leverancier worden van een land dat in een Koude Oorlog was verwikkeld met de VS en Europa.

Ondertussen leidde de pas opgerichte Poolse vakbond Solidarność van vakbondsleider Lech Wałęsa in 1981 opstanden onder ontevreden arbeiders in de havenstad Gdańsk. De Poolse regering trad hard op tegen de stakende arbeiders. Het was voor de toen zittende Amerikaanse president Ronald Reagan een excuus om sancties tegen de Sovjet-Unie in te stellen waarmee getracht werd de bouw van de aardgasleiding te verhinderen. Want de Amerikanen beweerden dat de Sovjets hierachter zaten. De Europese landen werkten echter niet mee, uitkijkend naar goedkoop aardgas uit de Sovjet-Unie.

Ondanks de sancties kregen de Russische bouwers toch vrijwel alle voor de aanleg noodzakelijke materialen.

Alleen de software ontbrak

De bouwers konden echter de geavanceerde software niet krijgen die nodig was om de pijpleiding te laten draaien. Deze speciale software was alleen beschikbaar bij Amerikaanse en Canadese bedrijven. Verkoop van die software was verboden vanwege de sancties. De Amerikanen waren bang dat de Russen kritische software zouden verkrijgen.

Aan de andere kant was levering van Westerse technologie ook een strategische kans voor de Verenigde Staten om in dat gesloten land te komen.

Een schimmige figuur uit de wereld van spionage dook op met de naam Vladimir Mikhaylovich Vetrov, schuilnaam ‘Farewell’. Vetrov was een 53-jarige Russische ingenieur die was aangesteld om de door Russische Directoraat ‘T’ verzamelde inlichtingen te evalueren.

Zijn loopbaan startte in Parijs in 1965 waar hij zich presenteert als ingenieur. Hij trok echter met zijn spionage-activiteiten al snel de aandacht van de Fransen, waardoor hij gedwongen werd om terug te keren naar Moskou. Zijn tijd in Montreal verliep al even problematisch. Ook daar trok hij de aandacht van de geheime diensten waardoor de KGB (voormalige geheime dienst van de Sovjet-Unie) gedwongen was om Petrov weer terug te roepen naar Moskou.

Daar kreeg Vetrov een kantoorbaan bij de Directoraat ‘T’ waar hij de nieuwste gestolen technologieën moest bestuderen. De operationele tak van Directoraat ‘T’ stond bekend als ‘Lijn X’. De Russische spionnen zaten vaak verspreid over de

Sovjet-delegaties die de Verenigde Staten bezochten; tijdens een bezoek aan een Boeing-fabriek *“smeerde een Sovjet-gast lijm op zijn schoenen om metaalmonsters te verkrijgen”*, herinnert een getuige zich.

Vetrov’s degradatie naar de Directoraat ‘T’ frustreerde hem en hij besloot wraak te nemen.

Hij nam contact op met een Franse geheime agent in Moskou en begon daarmee een riskante onderneming van spionage. Hij lekte meer dan 4.000 documenten over Sovjet agenten en een boodschappenlijstje van gewilde westerse technologieën die
cruciaal waren voor het besturen van gastransporten over lange afstanden. De geavanceerde software was zeer begeerd door de Russen.

Tijdens een economische top in Ottawa in juli 1981, vertelde de Franse president Francois Mitterrand de Amerikaanse president Ronald Reagan dat de Franse inlichtingendienst documenten had gekregen van een agent die ze ‘Farewell’ noemden, zijnde kolonel Vladimir Vetrov.

Door zijn rol als dubbel-agent riskeerde hij niet alleen zijn eigen leven, maar had ook het potentieel om de koers van de Koude Oorlog te veranderen door het doorgeven van gevoelige inlichtingen rechtstreeks aan de CIA.
CIA-directeur William Casey bedacht een sluw plan. Hij zou de gewenste software aan Petrov leveren. Maar niet zoals bedoeld.

Dubbel-agent Vladimir Mikhaylovich Vetrov, schuilnaam ‘Farewell’.

Geprogrammeerd om te falen

Casey nam contact op met de Amerikaanse en Canadese bedrijven die de benodigde apparatuur en software zouden kunnen leveren. Hij overtuigde hen mee te werken met het aan de Sovjets leveren van aangepaste apparatuur en software. Met het inbrengen van aangepaste kwaadaardige codering, ook wel ‘Trojaans paard’ genoemd, zou de fel begeerde software het gastransport niet zoals beoogd aansturen, maar het zou een tijdbom vormen.

Casey bracht de toen zittende president Ronald Reagan op de hoogte van het plan die vervolgens de aanslag in januari 1982 zou goedkeuren. Reagan was direct enthousiast over het plan. Het was de tijd dat de VS probeerde alle energieleveranties aan West-Europa te blokkeren.

De ingebouwde Trojaanse code zou niet direct tot problemen leiden. In tegendeel, het zou het gas aanvankelijk perfect door de lange leiding sturen en zorgen voor een optimale drukverdeling. Het was geprogrammeerd om pas maanden later actief te worden. Het zou de installatie onverwacht instrueren om de controlesystemen van de pijpleiding te ontregelen door de druk op de leiding tot

catastrofaal niveau op te voeren.

De kwaadaardige software was op een aantal floppies opgeslagen en waren zodanig opgeborgen dat ze met beperkte moeite gestolen konden worden. En zo kwamen de floppies in Siberië terecht.

De digitale tijdbom was niet alleen ingesteld om de pijpleiding te vernietigen, maar ook om zonder aankondiging de gastoevoer naar Europa af te breken.

De floppy discs met de kwaadaardige software (fragment uit onderstaande video)

De aarde scheurde

Thomas C. Reed was destijds voormalig minister van de luchtmacht en lid van de Nationale Veiligheidsraad. In de Washington Post zei hij in 2004 over de explosie: "*Het resultaat was de meest monumentale niet-nucleaire explosie en brand die ooit vanuit de ruimte te zien was.*" De explosie was zo hevig dat Amerikaanse satellieten de explosie oppikten. Volgens Reed vond de explosie plaats in de zomer van 1982.

De grote nasleep van de sabotage bleef lang geheim. De Sovjet-Unie, gevangen in een compromitterende positie, kon nauwelijks protesteren of wraak nemen voor

de sabotage zonder toe te geven aan de diefstal van de gecompromitteerde software.

Thomas C. Reed schreef hierover een boek: ‘At the Abyss: An Insider’s History of the Cold War’ en bracht hiermee de aanslag in de publiciteit.

De Washington Post: *“Over de rol die Reagan en de Verenigde Staten speelden in de ineenstorting van de Sovjet-Unie wordt nog steeds heftig gediscussieerd. Sommigen beweren dat het beleid van de VS de belangrijkste factor was: Reagans militaire opbouw, het Strategic Defense Initiative, Reagans voorgestelde raketverdedigingssysteem, de confrontatie met de Sovjets in regionale conflicten en de snelle vooruitgang van de Amerikaanse spitstechnologie. Maar anderen zeggen dat interne Sovjetfactoren belangrijker waren, waaronder economische achteruitgang en het revolutionaire glasnost- en perestrojka-beleid van president Michail Gorbatsjov.”*

Vetrovs spionage werd ontdekt door de KGB en hij werd in 1983 geëxecuteerd.